



EGY ZSÁKUTCA

A tér szerepe Tar Sándor *A mi utcánk* című kötetében

ÉS HELYBENJÁRÓ HŐSEI

„A mi utcánkban por van, szegénység, és egy csomó félbehagyott álom, élet...”

A mai magyar irodalmi kritika és irodalomtörténet-írás egyik legfontosabb adóssága Tar Sándor életművének feldolgozása. Bár úgy tűnik, teljes a konszenzus a szerző kvalitásait illetően, mégis feltűnő hallgatás övezi ezt a korán lezárult, így nem is túlságosan nagy terjedelmű korpuszt. Nemhogy monográfia nem készült eddig, de a hosszabb, részletesebb tanulmányok, szövegelemzések is hiányoznak. Ugyan jó néhány kritika és beszélgetés akad, mely ötleteket vázol fel, irányokat jelöl, ám ezek szinte mindegyike kibontatlan maradt. Irodalmunk legfontosabb véleményformálói, közösségei nem csak abban értenek egyet, hogy Tar Sándor jelentős író, de az életműve körül kialakult, szinte üvöltő hallgatás okait is nagy egyetértésben határozzák meg. Az egyik ilyen, sokat emlegetett ok egyértelműen az író életrajzához kötődik: az 1998-ban napvilágra került ügynökműt talán egy generáció számára teszi tabuvá az írásokhoz való közeledést. Másik érv az írások, a kötetek közötti színvonal-ingadozás, egyenetlenség. Harmadik – és egyben legerősebbnek látszó – ok a Tar-szövegek „korszerűtlensége”, a kortárs szövegalakító eljárásoktól való eltérése. A nyolcvanas-kilencvenes évek domináns irodalomelméleti diskurzusai egyszerűen képtelenek voltak fogást találni ezeken a látszólag teljesen egyszerű, áttetsző szövegeken. Az ún. szövegirodalom térnyerése közepette felbukkant szociografikus, realista jellegű irodalomhoz egész egyszerűen nem volt fegyvertár, s meglehet, azóta sincs.

A mi utcánk kapcsán az egyértelműen pozitív kritikai visszhang egyik hangjaként Szilasi László jegyezte meg a következőket: „Ha az ember Tar Sándort olvas, apránként elfelejti, mert a szöveg elfeledteti vele mindazt, amit az irodalomról általában tudni vélt, és azt gondolja: ez a beszéd, a többi csak maki-maki. Nyitott szemmel belebámul az iszonyatba, eltöpreng azon, hogy valójában miért is gondolja annak, hogy mindezt hogyan nem vette észre eddig, meg hogy hogyan nézheti ezt valaki folyamatosan, higgadt, pontos kitarással, majd próbálja elhinni, de nagyon erősen, hogy mindez mégiscsak fikció, hogy nem része a való világnak. De akkor már késő.”¹ Az idézett kritika a lényegre tapint, kiválóan megragadja azt a döbbenetet, mellyel a Tar-szövegek olvasása során találkozunk. Azt az élményt, mely megtorpanásra készítet, szinte megbénít és a katarzis közepette már-már képtelenné tesz az elemzésre. Mégis, túljutva ezen az érzésen, meg kell kísérelni az elemzést, kis távolságot tartva meg kell vizsgálni ezeket a szövegeket higgadtan, alaposan, tudományosabb eszközökkel is. Bár Tar Sándor szövegei nem feltűnően teoretikusak, mégis védhető Kemény István megállapítása, mely szerint „ez rafináltabb realizmus, mint első pillantásra gondolnánk.”²

Az 1995-ben megjelent, *A mi utcánk* című kötet a korpusz legerősebb darabjai közül való. Szilágyi Zsófia szerint „A csúcsidőszak Tarnál egyértelműen a nyolcvanas évek vége, a kilencvenes évek eleje.”³ Erre az időre érnek be Tar írásai, de még nem esnek

szét, mint a lelepleződése után íródott szövegek. *A mi utcánk* – talán kijelenthető – a kilencvenes évek magyar prózájának egyik alapkövetete. Több kritika üdvözlöi, többek között Kemény István, Keresztury Tibor, Angyalosi Gergely, a már említett Szilasi László írásai⁴ is fontos meglátásokat, elemzési szempontokat vázolnak fel, majd néhány, már a tanulmány irányába elmozduló írás⁵ is megjelenik. Ezen írások mindegyike reflektál arra, hogy Tar milyen szuggesztívan képes megidézni a vidéki munkások rendszerváltás utáni lecsúszását, hogy milyen sokat tud a peremhelyzetben való létezésről és mennyire hitelesen képes ezt megjeleníteni. Mindenki elidőzik a műfaji kérdésnél is, azaz arra keresi a választ, regényként, novellafüzérként olvasható-e inkább a szöveg. Felfigyelnek az elbeszélés módra is, mely egy többes szám első személyű narráció alapul, s mely függő beszédként magába olvasztja a különböző szereplők megszólalásait. A felsoroltakon túl a szociográfiai, realista jelleggel, a figurák személyiségével, a bibliai motívumokkal vagy akár a közeg által beszélt nyelvel egyaránt lehetne foglalkozni, de az alábbiakban, némileg szűkítve a perspektívát, egy olyan sajtóságra fókuszálnék, mely az egész életműben fontos szerepet kap, *A mi utcánkban* pedig kiemelkedően hangsúlyos, nevezetesen a tér jelentőségére.

A tér problematikája különösen nagy hangsúlyt kapott az utóbbi évtizedek esztétikájában, s természetesen az irodalom, a különböző irodalomelméletek, interpretációs stratégiák sem maradtak érintetlenek az ún. *spatial turn*, azaz téri fordulat hatásaitól. A kultúrákutatók, a különböző művészeti ágak interpretációi váratlanul felismerték a tér jelentőségét, jelentésképző szerepét, azt, hogy gondolkodásunk, kultúránk és társadalmunk nem csak időbe, hanem térbe is ágyazott, s mint ilyen alapvetően meghatározza mentális konstrukcióinkat, így vizsgálatától nem szerencsés, vagy inkább lehetetlen eltekinteni. A lényegét Merleau Ponty sokat idézett, programadónak tekinthető mondata ragadja meg kiválóan: „A tér nem egy olyan közeg, amelyben elrendeződnek a dolgok, hanem médium, mely által elrendeződnek a dolgok.” Jelen elemzés természetesen nem vállalkozhat ennek a kulturális, filozófiai fordulatnak átfogó, de még vázlatos bemutatására sem. Mindössze rá kíván mutatni arra, hogy nagyon erős elméleti háttere van annak, hogy a tér az elmúlt időszakban ilyen kiemelt szerepet kapott. Ez a hirtelen feléledt figyelem az irodalomra is hatással volt, a különböző interpretációk sokkal nagyobb figyelmet szenteltek – és szentelnek azóta is – a térnek a fikciós szövegekben is. Thomka Beáta – miközben a hagyományos, metonimikus narratív logika metaforikussá válásáról beszél – ezt így fogalmazza meg: „A prózai elbeszélésben megjelenő alternatív logika és a kronológia ellensúlyozása a narrációban a téridőket is átalakítja. A locusok a valóság-

ség, az eseménysor helyszíne, háttérfunkciót betöltő, különböző világalkotó elemek státusától eltávolodva lényeges világalkotó, értelemalkotó tényezőkké váltak.”⁶ A fikcionalitás terét vizsgálva Faragó Kornélia is hasonló következtetésre jut: „A térkomponens jelentéstanai megterheltsége lényeges mértékben nő, amint a regény olyan világteremtő elemekké avatja a tereket és a speciális konnotációkat, amelyek jelentésmezéjét nem a szociológiai, hanem az ontológiai mozzanatok alakítják.”⁷ Amint a humán tudományokban, a filozófiában középpontba kerül a tér problematikája, úgy az irodalom, elsősorban a prózai alkotások is elkezdnek nagyobb figyelmet szentelni neki, s ennek hatására az irodalomelmélet is reagál a kérdésre. A „semmiből” hirtelen előlép a tér, és poétikai relevanciára tesz szert. Hogy Tar Sándor tudatosan vagy teljesen véletlenül reagált erre a jelenségre, nem igazán fontos. Lényeg az, hogy *A mi utcánk* esetében egyértelmű, hogy a tér, a címben jelölt utca sokkal több, mint egyszerű közeg, referenciális háttér.

A *Beszélőben* megjelent szövegek kötetbe szervezéskor *A mi utcánk* címet kapták, mely már önmagában is jelzi a tér kiemelt, jelentésszervező szerepét. Egy utca lesz itt a legfontosabb helyszín, sőt talán nem is csak legfontosabb helyszín, hanem címszereplő. Egy utca, mely „harminc-negyven ház a falu szélén, az elején kocsmá és buszmegálló, lakóinak fele nyugdíjas vagy munkanélküli segélyből él, azt se tudják, hogyan”.⁸ Az utca neve korábban Ságvári, majd Radnóti, de mindenki csak Görbe utcaként ismeri. A félig kész, sok esetben kalyibává amortizált épületek nem viselnek házszámokat sem, a postás és a helyiek ismernek itt mindenkit, más meg erre úgysem jár. Az alig egy kilométernyi, aszfalt nélküli utca egy domboldalon terül el, eredetileg egy patakig ereszkedett, de a patak már eltűnt, csak bozót van a helyén. Az Alföldre lokalizálható falu kis utcájában csupán két fa van, az egyik egy Bélának nevezett akácfa. Az utca elején található buszmegálló jelenti az összeköttetést a közeli várossal, Debrecennel, de mivel a lakók nagy része munkanélküli, nem igazán mozdul innen senki. Az utca végénél megy el a vonat, de ez is csak egy nap háromszor, hogy az elhagyatott, világvégi hely kietlenségét, kapcsolatok nélküliségét még jobban kiemelje. A Görbe utca ráadásul nem csak a falu legszélső utcája, hanem egy feltúrt, gödrös rét el is választja attól, az itt élők a periféria emberei, egzisztenciái, nem kérdés. Az utca elesett, szükségtelenné váló, sok esetben véglényként vegetáló lakói furcsa közösséget alkotnak, melyet leginkább az utca négy kocsmája, alkoholfogyasztásra alkalmas boltja köt össze. A Misi presszó, Sarkadi Piroska borkimérése, Pintér kocsmája, valamint a helyi kisbolt. Ide járnak inni, cigarettázni, beszélgetni az utca lakói, jobbára azért, hogy ne legyenek egyedül, meg hogy elfogyassák a túléléshez szükséges alkohol-

mennyiséget. Ez a nem kevés alkohol az egyetlen alternatíva, menekülési útvonal a kibírhatatlan valóságból.

Az utca legfontosabb jellemzőinek felvázolása után érdemes megnézni, mi mindennel hozható összefüggésbe ez a jól körülhatárolható tér azon túl, hogy konkrét helyszínt ad a szövegek történéseinek. Egyik legfontosabb funkciója egyértelműen a szerkezet létrehozásában keresendő. *A mi utcánk* elbeszéléseit ugyanis az a sajtóság fűzi egybe, hogy a történetek szereplői mind az utca lakói és a történetek nagy része (leszámítva a múlt egy-egy epizódját) ebben az utcában játszódnak. A sokat firtatott kérdésnek (olvasható-e regényként, de legalábbis novellafüzérként ez az elbeszélés-kötet?) ez a strukturális megoldás ad alapot. A Görbe utca nyomorban és kiszolgáltatottságban rokon figuráit az együttélés, az egy helyszínen való vegetálás képes valamiféle közösséggé alakítani. A visszatérő szereplők, történetek úgy képesek rendbe szerveződni, az olvasó számára összeállni, hogy az utca adja hozzá az alapot. Vida bácsit, Hesz Jancsit, Ocsenást, Sudákot, Dorogit és a többieket persze nem csak az egy utcában való lét köti össze, hanem kilátástalan életük, de mivel egyazon utcában viselik ezeket a hasonló sorokat, ez az utca is azt fogja jelenteni, amit a benne lakók. Metaforájává, szimbólumává válik az alkoholizmusnak, a lesüllyedtségnek, a teljes reménytelenségnek. Nem véletlen, hogy ebbe az utcába nem költözik más, csak aki vegetálni jön ide, hiszen ez valójában egy társadalmi elfekvő. A Tar-kötet utcája tehát a történetek háttere, ugyanakkor strukturáló elv és metafora is egyben.

A megszokott eljárásokhoz képest talán furcsa lehet, hogy a tér kapja a legfontosabb összetartó funkciót, hiszen ezt a szerepet legtöbbször az idő, a kronológia tölti be. Azonban a kötet elbeszélései által bemutatott történetek egymáshoz való viszonyát vizsgálva látható, hogy itt nem az idő a főszerep. Vannak ugyan események (pl. az öreg Vida tüdőbeteg fiának halála, temetése, a katolikus pap ásatásai stb.) melyeket sorrendbe tudunk rendezni, de a legtöbb szöveg történetéről nem derül ki pontosan, hogy a többi esemény között hol az időbeli helye, az egyértelmű sorrend felrajzolása, visszakövetkeztetése nem lehetséges. Az idő és a tér „párharcát” ezúttal egyértelműen a tér nyeri. A Tar Sándor világához sok tekintetben hasonló Bodor Ádám szövegeinek kiváló ismerője, Pozsvai Györgyi így fogalmaz *A Sinistra körzet* tér- és időszerkezete közötti viszonyt vizsgálva: „A zárt és állandó tér magához bilincseli az időt. Azaz a helyszín azonossága és változatlansága megbolygatja a lineáritást, s így a tér, a kör(zet) formájához alakul: íve magába zárul. A tempus a locussal lesz egyenértékű. Ilyenképpen a teleologikusságtól, a finalitástól a világ eleve meg van fosztva. A kiúttalanság állapota a térségre vetül.”⁹ Bár e sorok egy másik szövegre vonatkoznak,

megállapításaik *A mi utcánkra* nézve is tökéletesen igazak, eltekintve természetesen az utca és a körzet alakjának nyilvánvaló eltérésétől. Az állandó, a fikció keretein belül soha el nem hagyott helyszínen megáll az idő, nem telik és nem múlik, nem tart semerre. Igaz, itt nem körszerűen zárul magába, mint Bodor körzeténél, hiszen az utca egyenes, de mivel ez egy sehova nem tartó, sehonnán nem induló zárványszerű zsákutca, a teleologikusság metaforájaként ez sem működ-tethető. Épp ellenkezőleg: a célnélküliség szimbóluma lesz az utca formája, kezdet- és végnélkülisége. A Görbe utca lakói mintha kiestek volna az időből, bár múltjuk általában van, jövőjük soha nincs. A szépreményű, boldog életre készülő gyári munkások nagy tervekkel, esetleg szép emlékekkel érkeznek ide, de ez az utca foglyul ejti őket, elveszi a jövőt. Befogadja a perifériára sodródottakat, de cserébe nem ígér semmit, teret ad, de időt, reményt, előrehaladást nem.

Érdekes, hogy az utca, melynek elején egy buszmegálló van (ide érkezni lehet), vasúti síneknel végződik, ami akár a halál metaforája is lehetne, de a helyzet nem ilyen egyértelmű. A *Doroginé Mancika* című elbeszélés címszereplője egyik délután szépen felöltözik és kifekszik a sínekre, feltehetően öngyilkossági szándékkal. Az utca kocsmáiban téma is ez, mégsem tesz senki semmit, hiszen jól tudják, itt csak napi három vonat halad át, s mivel a legutolsó, a negyed hatos is elment már, jó darabig nincs mitől félni: „És otthagyta? Nem is húzta el onnan, kérdezte Piroska néni, még elüti a vonat! Az már elment...”¹⁰ Doroginét aztán az ura viszi haza, a megaláztatáson túl nem esik baja, mintha ez is azt sugallná, hogy ebből a nyomorúságos létből a halál sem vezethet ki, s noha mindenki erre vár, mégis végigélik, ami adatott. Az utca egy csapdászertű tér, mely lakóit és az időt is megállítja, valamiféle kilátástalan változatlanságba vagy éppen mozdulatlanságba dermeszti.

A Görbe utca mint egy mágnes tarja meg az oda vetődőket és nem engedi tovább, kiszakítva őket az időből. A statikusság és mozdulatlanság tere ez, mely nem ad menekülési lehetőséget, hacsak nem az alkohol „mámorát”, mely természetesen egyre kevésbé mámor, sokkal inkább létszükséglet. Az utcán belül kiemelt fontosságú helyek azok, ahol alkoholhoz lehet jutni, ahol el lehet időzni kicsit a többiek társaságában, ami valamiféle menedéket, második otthont, sőt sokszor az otthonnál is biztonságosabb oldalmat biztosít. A kisbolt, de elsősorban a Misi preszó és Piroska néni talponállója jelentik azokat a helyeket, melyek mintha szabadulási pontok lennének ebben a kiúttalanságban. A különböző helyszínek, terek tipizálását is megkísérlő Faragó Kornélia a következőket jegyzi meg a kocsmákról: „A kocsmák zárt térként (...) olyan szociopetális térformaként fogható fel, amely nem zárja ki a külvilág hatásait.”¹¹ Az ut-

ca nyitott térhez képest ez egy zárt tér, mely azonban nyitottságot is képvisel, hiszen kapcsolatban van a külvilággal, oda – elvileg – bármikor, bárki beléphet (szemben az otthonnal). A szociopetális terek jellemzője, hogy a magán- és a közterek egyfajta keverékeként léteznek, s ilyenformán kevésbé bensőségesek, mint a házak, lakások tere, mely nem nyitott bárki számára. *A mi utcánk* szereplői mégis ide menekülnek otthonaikból, melyek nem képesek betölteni az otthonok hagyományos funkcióit.

A magánszféra itt többnyire nem csak fizikai, hanem mentális szempontból is élethetetlen. Az utca „kopár, rendezetlen, piszkos udvarokkal, legyekkel, bűzlő trágyahalmok, klozetok ajtó nélkül, az új házak is ott hivalkodnak egy-egy szemétdomb tetején, a legtöbb vakolatlan, az ablakok berakva téglával...”¹² A reménytelenség utcájában az otthonok is sivarak, üresek, boldogtalanok. Vagy régi vályogviskók, vagy hatalmasra tervezett, de félbehagyott, sokszor víz és fűtés nélküli házak ezek, melyekben vagy van valaki, akitől az ott lakó szabadulni igyekszik (anyósa, veje, halálos beteg fia, magatehetetlen felesége stb.), vagy egyszerűen csak azért menekül, mert képtelen maga maradni valamikori reményei, félbehagyott sorsának romjai között. A magánszféra nem képes menedéket nyújtani, elzárni a boldogtalanságtól a szubjektumot. Éppen azért – és ez rendkívül fontos egy térszempon-tú elemzésnél –, mert a boldogtalanság és a keserűség nem kívülről, hanem belülről emészti áldozatait. A kint és a bent között nincs is valódi oppozíció itt, ahol már nincs menekvés semerre. Az ellentétpár is értelmét veszti, bezárkózhatnak vagy „kimenekülhetnek” a világba – egyik sem ségít.

A korábban már tárgyalt statikusság, a kimerevült idő, a tér szinte egyneművé, homogénné válása még egy kérdést felvet. Az irodalmi hősök között rendkívül gyakori figurák a különböző vándorok. Azok a szereplők, akik megérkeznek, elindulnak, különböző helyeket járnak be, tapasztalatokat szereznek és változnak. Az utazás kronotoposza nem csak egy térben, időben történő mozgást jelent, hanem ezzel együtt jellemfejlődést, (ön)megértést, sorsok változását, tehát az epikus szövegek minden szegmensére kihat. De Tar Sándor szövege mintha éppen ennek a jól ismert típusnak, az úton-lét és az utazás metaforájának ellentétét igyekezne kidolgozni. Hősei tulajdonképpen anti-vándorok, olyan emberek, akik legfeljebb érkeznak valahonnan, de nem mennek tovább, megkötnek a poros utcában. Ha van a szereplőknek vándor-típusa, akkor Tar figurái a helyben maradás hősei. S ha a vándorláshoz az önmegismerés, a terek bejárásából, a Másikkal való szembesülésből az önmagunkhoz való eljutás képzete társul, akkor a helyben járó hősök azok, akik nem jutnak el sehová, így önmagukhoz sem. Ahogyan a szereplőket körbevevő kül-

ső tér sivár és üres, úgy a bennük lévő belső „térrel” is elmondható ugyanez. A hozzájuk kapcsolódó mozgás, azaz a mozgás hiánya is paralel: nem történik semmi sem bent, sem kint, nem változik semmi, jellemfejlődéseknek nincs nyoma. A teleologikum szinte minden formája hiányzik ebből a világból, ezekben a szövegekben. Nincs cél, nincs jövő és nincs előrehaladás.

A Görbe utca annyira periféria, hogy innen nincs merre tovább – a hamvába holt remények kilátástalan, változatlan tere ez. Csupán egyvalaki – aki egyébként kivételt képez azzal, hogy nem az utca lakója – igyekszik valamiféle szakralitással felruházni az utcát. Végző Márton, a református lelkész nem képes feldolgozni, hogy Isten ege alatt létezhet ilyen hely. „Ezeket? Isten? A saját képére?”¹³ – gondolkodik el az utca lakójáról, akiket nem ért, s akik épp ezért rendkívüli módon felkeltik érdeklődését. Bár ezt soha nem mondja ki, valószínűleg a világrend állna helyre benne, ha valami érdekes régészeti leletet fedezne fel itt, ezen a szó szerint Isten háta mögötti helyen. „...meg a református pap, aki a falu történelmét írja már vagy harminc éve, és azt reméli, hogy valami igazi régészeti lelettel a semmitmondó történet valami szenzációs fordulatot vesz.”¹⁴ Ő az, aki reménykedik abban, hogy mégiscsak valami cél adható ennek a „történetnek”, értelem ennek a helynek, ha mással nem, régi leletek feltárásával. Jellemző, hogy a változást ő sem a jövőtől, hanem voltaképpen a régmúlttól várja. Segítséget abban, hogy a Görbe utcának mégiscsak valami „haszna”, célja, jelentése legyen. De nem lesz.

A Görbe utca speciális helyként való értelmezésébe Foucault heterotópia-elméletét is be lehet vonni. A francia filozófust – mint pályája során oly sokszor – azok a helyek foglalkoztatják, „melyeknek megvan az a különleges tulajdonsága, hogy kapcsolatban áll az összes többivel, ám olyan módon, hogy eközben fel-függeszti, közömbösíti vagy visszájára fordítja az általa megjelölt, visszavert vagy visszatükrözött kapcsolatokat.”¹⁵ Ezeket, a hagyományos terekkel egyszerre kapcsolatban álló, azokat mintegy kifordító tereket két nagy csoportra osztotta: utópiákra és heterotópiákra. Míg előbbiek léte irreális, addig utóbbiak valóban létező, kézzelfogható, azonosítható terek, melyeket Foucault két nagy csoportra oszt: a válság egyre inkább eltűnőben lévő heterotópiái és a deviancia heterotópiái. A deviancia heterotópiái azok a helyek, „ahol azokat az egyéneket helyezik el, akiknek a viselkedése az átlaghoz, illetve a megkövetelt normákhoz képest deviánsnak minősül”.¹⁶ *A mi utcánk* tere ennek a feltételnek egyértelműen megfelel, hiszen a Görbe utca azok gyűjtőhelye, akitől a társadalom szabadulni akar, akiket a perifériára utal, mintegy láthatatlanná téve őket. Deviánsak az itt lakók, hiszen nem dolgoznak, isznak, és semmi, de semmi jövőképük nincsen, egyértelműen képtelenek beilleszkedni a társadalom-

ba (másik kérdés, hogy nagyrészt önhibájukon kívül kerülnek ebbe az állapotba). Ők a társadalom kitzasztottjai, akik térben is elkülönülnek a „normális” világtól. Ugyanakkor létükkel tükröt tartanak annak a világnak, mely kivetette őket. Így tehát nyugodtan értelmezhető ez az utca a deviancia heterotópiájaként. Foucault vázlatos problémafelvetése különböző elveket határoz meg, melyek többé-kevésbé teljesülnek egy heterotópiában (ezekből nem teljesül mind, vagy nem egyértelműen). Az egyik ilyen alapelv szerint „a heterotópiák általában az idő feldarabolásával járnak, vagyis valami olyasmit eredményeznek, amit a tiszta szimmetria kedvéért heterokroniának nevezhetünk: a heterotópiák működése csak akkor teljesezhet ki, ha abszolút szakadás áll be az emberek és a hagyományos emberi idő viszonyában: így tűnik elő, mennyire heterotopikus hely a temető...”¹⁷ A temető ideje ugyanis akkor veszi kezdetét, mikor az emberi élet elvész, mikor az egyén belép „szertefoszlásának és eltörlődésének kvázi-örökkévalóságába”.¹⁸ Bár a Tar Sándor kötetében megjelenő utca nyilvánvalóan nem temető, hasonló vonásokat kétségtelenül mutat. Innen sem kínálkozik visszaút, s itt is vége szakad a voltaképpeni „normál” időnek, a szereplők biztos – ha egyelőre még nem is fizikai – megsemmisülésük és szertefoszlásuk zárt és időtlen terébe lépnek, mely nem is élet már, csak lassú, kínnal teli vegetáció. A Görbe utca – képletesen értve – az élve eltemetettek gyűjtőhelye. Másik alapelv szerint a heterotópia nyitások és zárások rendszere, mely elszigeteli, ugyanakkor átjárhatóvá, befogadóvá is teszi a speciális teret. A heterotopikus helyekre nem juthatunk be csak úgy, hanem át kell

esni bizonyos beavatási szertartáson, szertartásokon. Bár a térbe bárki betévedhet, valódi bejutást csak bizonyos gesztusok megtétele jelent. A Görbe utcán is végigmehet bárki (bár ez ritka jelenség, a postáson és a már említett lelkesen kívül nemigen vetődik erre senki), de mégis kívül reked, nem lesz a tér valódi része. A beavatás itt egyértelműen az ivás, a kocsmában történő kollektív lerészegedés. Az ide érkező újoncok csak ezen „próbatétel” után válhatnak a közösség, a tér teljes jogú tagjává.

A mi utcánk kapcsán nyilván még kérdések egész sora merülhet fel, érdemes lenne elgondolkodni például azon, miért hívnak itt mindenkit máshogy, mint az anyakönyvezett neve, vagy azon, hogy külön személyiségek-e a kötet szereplői, vagy csupán egyazon típus különböző megvalósulásai. A referencialitásról, a rendszerváltás utáni időszak nagy veszteseiről, ennek a rétegnek a hiteles bemutatásáról, a sajátos, ironikus humorról is lehetne írni. A fentiekben azonban csupán egy térszemponitú értelmezés igyekezett bizonyítani azt, hogy Tar Sándor szövegei igenis érdemesek az alapos végiggondolásra, realista jellegük nem ad felmentést a szoros és értő olvasás és interpretáció elvégzése alól. ■ ■ ■

Kolozsi Orsolya (1980): a Szegedi Tudományegyetem Modern Magyar Irodalmi Tanszékén folytatott doktori tanulmányokat. Tanár, kritikus, Budapestben él. Önálló kötete: *A szöveg árnyéka* (Kortárs, 2011).

JEGYZETEK

- 1 Szilasi László: Magyar Narancs, 1995. július 13. 35.
- 2 Kemény István: A vegetálás szépsége. Alföld, 1996/5.
- 3 Gonosz történetek. Péntek Ádám beszélgetése Szilágyi Zsófiával és Horváth Csabával. Újnautilus, 2011. február. (<http://ujnautilus.info/gonosz-tortetek/>)
- 4 Kemény István: i. m.; Keresztury Tibor: Nekünk már késő. In: Uő.: Kételyek kora. Magvető, Budapest, 2002; Szilasi László: i. m.; Angyalosi Gergely: Könyvek és röhögés. Határ, 1995/5–6.
- 5 Ld. Kálai Sándor több tanulmánya.
- 6 Thomka Beáta: Térnyelv és temporalitás. In: Uő.: Beszél egy hang. Kijárat Kiadó, Budapest, 2001. 88.
- 7 Faragó Kornélia: A fikcionalitás tere. In: Uő.: Térirányok, távolságok. Forum Könyvkiadó, 2001. 43.
- 8 Tar Sándor: A mi utcánk. Magvető, Budapest, 1995. 5.
- 9 Pozsvai Györgyi: Bodor Ádám. Kalligram, Pozsony, 1998. 151.
- 10 A mi utcánk, 30.
- 11 Faragó Kornélia: Térrelvű motívumformálás a toposz-nyelvben. In: Térirányok, távolságok. 115.
- 12 A mi utcánk. 61.
- 13 A mi utcánk, 60.
- 14 A mi utcánk, 51.
- 15 Michael Foucault: Eltérő terek. (Ford. Suttyák Tibor) In: Uő.: Nyelv a végtelenhez. Latin betűk, Debrecen, 2000. 149.
- 16 Michael Foucault: i. m. 151.
- 17 Michael Foucault: i. m. 152.
- 18 Michael Foucault: i. m. 152.